

At faa menneskenes sind og tanker reformeret

Taler

Ragna Nielsen

Sted

Seljord

Omstendigheter

Innledningsforedrag ved diskussion om kvindesagen ved mødet i i Norsk Kvindesagsforening

- 1 Kvindesagens modstandere beskylder kvinderne blandt andet for mangel paa
initiativ - og der kan være meget berettiget i den beskyldning. Men naar de
spottende fortæller, at vi kunde ikke engang bli os vor undertrykte stilling
bevidst, kunde ikke engang komme med fordringer paa at bli behandlet som frie
5 mennesker, før en mand havde sat det i os, saa tar de dog feil. Det gaar kanske
ikke an at pege paa en bestemt begivenhed og si: der begyndte arbeidet for
kvindesagen - kunde man idethele efterspore en aandelig bevægelses gang
gjennem sindene, vilde man vist ikke komme til det ene store udspring, men til
de mange smaa bække, hvoraf tilsidst den brede flod er opstaaet, og om
10 kvindesagen gjælder det ganske vist ligesom om alle andre store bevægelser, at
den begyndte som en susen i kornet sommerdag, det nøiagtige punkt er ikke let
at opgi. Men vi kjender dog en begivenhed, som nærmest maa siges at ha git
stødet til det bevidste arbeide for kvindesagen - og det var ikke, som saa mange
tror, udgivelsen af Stuart Mills bog, det var det store møde i Seneca Falls i 1848,
15 da de kvinder, der var blet vist tilbage fra antislaverikongressen i London, kun
fordi de var kvinder, første gang fremsatte kvinders fordring paa at være og
behandles som frie mennesker. Stuart Mill gjorde, hvad de store aander gjør:
han samlede det, som levede i sindene uden at være kommet frem til lys og luft,
til bevidst liv, han satte det frem i anklage og i fordring, men hans ord vilde ikke
20 kunne ha tændt i kvinders sind som de gjorde, hvis absolut intet arbeide var
gaaet forud, ingen forberedelse gjort. Naar vi nu regner, at det egentlige arbeide
for kvindesagen begyndte ved mødet i Seneca Falls, er vi derfor ikke mindre
taknemlige mod Stuart Mill for det store arbeide, han udførte for os.
- 25 Naar en stor tanke opstaar, naar en stor reform skal gaa igjennem, saa gaar det jo
altid saa, at den i begyndelsen kun gribes af de enkelte, medens den haanes og
spottes af massen. Ved sin egen sandheds magt erobrer den saa flere og flere

sind, til den en vakker dag er blet modesag, anerkjendes som sandhed selv af
30 spidsborgerne. Saa langt er endnu ikke kvindesagen kommet, den staar endnu
paa haanens og spottens standpunkt, ialfald for den spidsborgerlige del af
samfundet. Man hører det hver dag omkring sig; man ser det i aviser, som med
fryd gir smaa hib til den kjedelige kvindeemancipation; man ser det af de meget
35 læste og høist middelmaadige romaner, især engelske og amerikanske, hvor den
emanciperte kvinde altid er karikaturen, og hvor heltinden er udstyret med alle
de yndige egenskaber, som vi ved er kvindeligheds ideal, og, som vi alle
kjender saa vel fra digtningens verden, medens vi rigtignok maa tilstaa, at
virkeligheden ikke kjender typen saa vel, men saa til gjengjæld er righoldigere og
interessantere.

40 Det er altsaa meget langt fra, at kvindesagen endnu er grebet af massen, er blet
en modesag. Men saa langt har den dog kjæmpet sig frem, at enkelte sider af den
holder paa at bli anerkjendt af mængden, og at særlig de enkelte praktiske ting
som kvindesagsforeningerne rundt omkring i landene har faaet sat igjennem,
45 har begyndt at vinde anerkjendelse; og denne anerkjendelse ligeoverfor de
praktiske resultater af vore bestræbelser, den gives ofte af mennesker, der er
meget heftige modstandere af kvindesagens ide - og det lader ikke til, at det
falder dem ind, at det dog er underligt, at et træ, der i deres tanker er saa ondt,
kan bære frugter, som selv de maa anerkjende for gode.

50 Og saa er det meget langt fra, at alle vi, som arbeider for det, vi kalder
kvindesagen, at vi er enige om, hvad kvindesag er. For enkelte er det hele
spørsmål f. eks. kun et økonomisk spørsmål, det eneste, der er værdt at arbeide
for, er de praktiske reformer. Lad os arbeide for at gjøre kvinderne økonomisk
55 bedre stillet, skaffe gift kvinde eiendomsret, skaffe dem stemmeret, der opfylder
stemmeretsbetingelserne, se det er der mening i. Ja, der var ingen mening i, om
det blev forsømt, det er vi alle enige om, - vi siger bare, at der sammen med de
praktiske reformer- ogsaa maa gaa en reform i menneskers sind. Det, Norsk
Kvindesagsforening har udrettet her, vil kanske ikke regnes for meget. Dens
60 medlemmer har gjennem mange aar git ubemidlede kvinder fri undervisning og
derved sat en del unge piger istand til selv at tjene sit livsophold, den har søgt at
skaffe kvinder adgang til at oplæres som haandværkere, den har gjort hvad den
kunde for at faa kvindelige fagforeninger oprettet, den har bidraget til at faa den
offentlige prostitution afskaffet i Kristiania, Stemmeretsforeningen har indgaaet
65 til stortinget med petition om at gi kvinder, der opfylder
stemmeretsbetingelserne, stemmeret osv.

Men naar de, som er vore meningsfeller her, vil indsnevre sagen for os til kun at
70 omfatte disse ydre reformer, da er vi dybt uenige med dem. Ja, hvis der maatte
vælges mellem det ene eller det andet, saa kunde jeg for min part bedre gaa med
paa, at kvindesagen kun bestaar i at arbeide paa at faa menneskenes sind og
tanker reformeret, end i at faa de ydre goder - saa vist som jeg synes, at indre
frihed er endnu mere attraaværdig end ydre. Sædelighedssagen, siges der, har
75 intet med den egentlige kvindesag at gjøre: det er en sag, som mænd og kvinder
kan diskutere, fordi det kan interessere dem begge men kvindesag er det ikke. Er
ikke det kvindesag, at mængden af mænd endnu i tanke og opfatning staar
ligeoverfor kvinden, som herren ligeoverfor slavinden? Er det ikke kvindesag
det, at mængden af kvinder endnu akcepterer denne rolle? Er det ikke
80 kvindesag, at for mængden af mænd - i teori ialfald, om de kanske ikke er saa
konsekvente i praksis, fordi virkeligheden, livet træder regulerende til - men at
for mængden af mænd kvinder kun eksisterer saa længe, de er unge og vakre, at
det snart i spøg og snart for alvor udtales, at de gamle kvinder, de burde helst
ikke være til? Er det ikke kvindesag, at mængden af kvinder selv synes, at det er
85 livet det at være ung og kurtiseret, og naar saa det er forbi, saa er der intet mere
for dem? En saadan svaghed som den f. eks., at kvinder ikke vil være ved sin
alder - hvad andet kommer det af, end at den opfatning er indforlivet i dem, at
det eneste, der gir dem værd som mennesker, det er, hvorledes de behager
mændene, og det kan de ikke, uden saa længe de er unge. I sin opfatning af
90 kvinden som menneske mødes de gamle konservative teologer med dem, som i
andre henseender er de gamle teologer en gru f. eks. med Nietzsche og
Strindberg. Det vil si, de gamle teologer, som er over ungdommen og dens
forelskelse, dem ligger det mere paa hjertet, at kvinderne skal sørge for deres
legemlige velvære, stoppe deres strømper, passe deres børn, lave deres mad osv.
95 De har naturligvis ikke mere nogen brug for dem som de "vikle, fine, underlige,
søde fugle", de uansvarlige, de unyttige, de overfladiske væsener, der kun er til
for "at den dybe tænkens anstrengte hjerne et øieblik kan faa hvile ved at lytte til
deres sorgløse, legende plapren". Ja, det er citater af Nietzsche, det er ikke mig.
Nei, den gamle præst, som sidder i det hyggelige sofahjørne med sin pibe, han
100 har virkelig endogsaa en venlig tanke at sende mor ude i køkkenet, forudsat da,
at mor forstaar sin plads, forstaar, hvad hendes bestemmelse i verden er. Og det
er ikke engang alle af dem, der er saa grusomme mod de ugifte kvinder, som en
af vore mest bekjendte høiremænd, en, som indtar en meget høi stilling i vort
samfund, som da der var tale om kvinders stemmeret, sagde: "Lad bare de gifte
105 kvinder faa den, hvis det kan more dem - de kommer saa bare til at stemme som

sine mænd; hvad de ugifte angaar, saa anser jeg dem for abnorme væsener, hvem man ikke behøver at ænse", - enkeltes liberalitet ligeoverfor kvinderne kan endogsaa strække sig til de gamle, ugifte kvinder. I statsraad Hertzbergs bog

110 "Kvindens kald, uddannelse og gjerning" taler han meget pent til de ugifte og trøster dem med, at de slet ikke behøver at synes, at de har forfeilet sit kald i verden - der vil nemlig altid være nogle i deres omgivelser, for hvem de vil kunne opofre sig, arbeide, lide og forsage. Ja, der er jo rigtignok kvinder, der synes det er tungt at bli henvist til forsagelse som livskald, men det er dog efter andres

115 mening bedre end ikke at faa lov at eksistere længer, naar man er over de femogtyve. De gamle konservative er ikke saa aandelig hovmodige som Nietzsche og konsorter, men de mødes i sin indignation over, at kvinder begynder at fordre at faa være noget i sig selv, og at de rent lid melder, at det er dem totalt ligegyldigt, om de gamle konservative og alle ældre og yngre herrer

120 Nietzsche finder dem "tækkelige" eller ikke. Lad os engang undersøge: Hvad er det, Nietzsche sætter op som manden? Det er det ophøiede, sandhedssøgende, stolte, frie, uendelig overlegne væsen, alt det skabtes konge og behersker. Og hvad er for ham kvinden? Den vakre, jaalede, letsindige, uudviklede, kokette 16-aars pige. Vi kvinder blir saa ofte bebrejdet, at vi ingen sans har for det

125 generaliserende; vor eiendommelighed skal være altid at stirre paa enkeltheden, paa detaljen, vi har ingen sans for de store overblik. Men i al verden, har vi da ikke ret, naar vi siger, at det her ikke gaar an at generalisere? Deles den menneskelige slægt virkelig i ham - den store, ophøiede, kongen - og i hende, den lille overfladiske tosse, fuglen, slavinden? Naar vi ser paa virkeligheden, er der da

130 ikke mænd og kvinder om os, kloge og taabelige, sandhedssøgende og løgnagtige, elskværdige og uelskværdige? Er der ikke mænd, som fortjener foragt og har den, kvinder, som fortjener agtelse og faar den, ligesaavel som omvendt. Og saa videre i det uendelige med en uendelighed af typer og nuancer og blandinger. Hvor er han henne, kongen, guden, som fra sit ophøiede stade har

135 lov til at se ned paa sine slavinder, de "fladhodede, letsindige, katteagtige, yndige, uansvarlige" væsener? Det skulde være morsomt at vide, hvorledes Nietzsche selv stod ligeoverfor sine omgivelser. Mon der ikke har været en eller anden kvinde i hans omgivelser, som har bristet i en naturlig, hjertelig latter, da hun læste hans mening om kvinden og kvindeemancipationen og har sagt: nei, kjære Nietzsche, lad os nu være mennesker - dette her er rent ud sagt noget vrøvl. Og vi andre har

140 lov ligeoverfor en saa kolossal hovmod at si: Du stakkars lille fnug af et menneskebarn, hvad er det, du indbilder dig?

At frigjøre kvinderne fra denne opfatning af sig selv, det er i mine tanker

kvindesagens første opgave: den opfatning, som er den gamle jødiske, at kvinden kun er til for mandens skyld. Om den da prækes af de gamle teologer, som i dette stykke holder kvinderne under det gamle testaments trældom, medens de for sin egen part saa sagtelig har frigjort sig, eller den prækes af
150 moderne bohemer, hvem det er aldeles ligegyldigt, hvad de ældre kvinder gør med sit liv, naar bare de unge lever, føler og tænker dem til behag - det kan være os kvindesagskvinder det samme; vi ved, at resultatet blir ens. Det er et stygt ord, men jeg maa bruge det: det, det for os gjælder om, det er at faa kurtisanen ud af verden. Ikke alene den virkelige kurtisane, men den kurtisane, der lever inde i saa
155 mange tilsyneladende ærbare og skikkelige kvinder, den slavindenatur, som vi saa vist haaber og tror ikke er kvinders egentlige natur, men fremkommet ved alle disse aartusinders aandelige trældom. Der er intet hos kvinder, som mænd er mere lemfældige og overbærende mod end koketteriet, behagesygen, og der er intet, som mere irriterer og støder de fleste af dem tilbage hos kvinder, end
160 selvstændighed, aandelig frigjorthed - og det er naturligt nok, det første smigrer deres egenkærlighed og forfængelighed, det andet støder alle den mandlige egoismes instinkter. Hvis sædelighedssag og kvindesag ikke hører sammen, da forstaar jeg ikke, hvorfor Ibsen skrev "Et dukkehjem". Men Ibsen vidste, at Nora har begyndt at ville være sig selv.

165 Og det er klart, at for os, som synes, at dette er kvindesagens egentlige kerne, maa opdragelsesspørsmaalet være et af de vigtigste af dem, som hører med til kvindesagen. Opdragelsen maa plukke ud af gutterne den overbevisning, som de nu fødes med og opdrages i, at det er dem, som er skabningens herrer, og at
170 pigerne er nogle underordnede væsener. Og pigerne maa opdrages til selvstændighed, saa de ikke længer tar imod den underordnede plads, men rolig indtar den stilling, som naturlig tilkommer hvert individ. Og skal det ske, da er det klart, at pigerne ikke længer maa opdrages i den tro, at det, som er deres bestemmelse i verden, det er at bli gift og bli forsørget af en mand. Pigerne maa
175 akkurat som gutterne opdrages til at søge sig et livserhverv, lære sig til at undersøge, i hvilken retning deres evner gaar, og saa handle derefter. Og har da en ung pige uddannet sig til en eller anden profession eller haandværk eller saa videre, og hun saa møder en mand, som hun holder af, og de to gifter sig, saa blir det denne enkelte kvindes private sag, om hun vil opgi sin profession for
180 herefter blot at styre sin mands hus; vi kan være ganske rolige for, at hvert ægtepar her indretter sig paa bedste maade efter eget skjøn, og samfundet hverken kan eller har noget med paa forhaand at ordne og bestemme for hende. Vi kan da kalde det at være husmor for at være en profession lige saa godt som

185 enhver anden profession, og hvis en kvinde vil ombytte den først valgte
profession med den at være husmor, saa er det eneste, samfundet her har at
gøre, at sørge for, at der sammen med alle andre fagskoler, hvor man uddannes
til forskellige professioner, ogsaa er saadanne fagskoler (industri,
husholdningsskoler), hvor de, der ønsker det og synes, de trænger det, kan
190 uddannes, naar de vil gaa over til den profession at være husmor. Og ved at de
unge piger blir opdraget paa denne maade med den bevidsthed, at de har at
arbejde og ikke at flagre om som sommerfugle, indtil en mand kanske gifter sig
med dem, vindes der meget og tabes der intet. Der vindes meget for deres
karakter ved at deres ungdomsaar fyldes med arbejde istedenfor med fjas, og der
195 vindes meget for deres ægteskabelige liv. Da hun ligesom manden har været
opdraget til alvorligt arbejde, vil hun ganske anderledes være sin mands lige,
kunne dele tanker og interesser med ham, end om hendes opdragelse og
udvikling havde stanset i 15-16 aars alderen, hvad nu saa ofte er tilfældet. Og
skulde et ægtepars økonomiske stilling være saa, at hun maa hjælpe manden med
200 at tjene brødet, eller skulde hun komme til at sidde som enke med en barneflokk
at forsørge, er det ikke saa godt, at hun har anvendt sine ungdomsaar til at lære
noget, der nu sætter hende istand til at erhverve?

Der er intet bedre middel til at faa gutterne til at respektere pigerne og at faa
205 pigerne til at respektere sig selv end at opdrage dem sammen. Det er en af
fællesskolens mange fordele, at den bringer individ til at vurdere individ efter
fortjeneste og bryder ned fordommen mod det andet køn. Og ikke alene
fordommen - den hindrer ogsaa overvurderingen; hvor mange mænd og kvinder
har ikke gennemgaaet unødige lidelser, fordi de i sit ubekjendtskab med det
210 andet køn havde gjort sig illusioner og dannet sig billeder, som bare eksisterede i
deres fantasi. Da mænd og kvinder er bestemte til at leve sammen, er det bedst,
at de lærer at forstaa hverandre, og det gjør de bedst ved at opdrages sammen.
Jeg har hørt mænd si, at der er ingenting, de vilde bry sig mindre om, end en
forandring her hvad det angik at ha en hustru, som delte tanker og interesser
215 med dem, saa skulde de rigtignok betakke sig, det var netop det yndige ved
forholdet, uligheden. Til de mænd, som har denne opfatning af hvad et
ægteskab bør være, fristes jeg til ganske kort og tørt at si, at herrerne faar se til at
forandre smag. Det er muligt, at mænd kan føle sig lykkelige i et saadant
ægteskab - kvinder gjør det ikke. Naar vi taler saaledes, som jeg nu har gjort:
220 fremholder, at det vi vil, er aandelig frihed og fuld selvstændighed for kvinderne
- og saa som konsekvens deraf fremgaar, at det erotiske forhold, og hvorledes det
herefter vil arte sig, for os midlertidig blir et underordnet spørgsmaal, saa mødes

vi med bebreidelser af de forskjelligste og indbyrdes høist uenige mennesker -
225 mandlige og kvindelige teologer, skikkelige gamle husmødre og bohemer om
hverandre - bebreidelser af den mest overraskende slags; vi blir beskyldt for ting,
som vi føler os høist uskyldige i. Især er det for mandfolkehad og for tørhed.
Vort mandfolkehad maa da bestaa i det faktum, at det er kvindernes sag, vi
plæderer, og at vi ikke dækker over eller lægger skjul paa foreliggende fakta; vi er
230 virkelig nødte til at komme frem med dem. Og er det tørhed det at si: vi tror, at
kjærlighed mellem mand og kvinde vil altid findes, saa vi er ikke det mindste
bekymret for den ting, og vi tror, at et kjærlighedsforhold mellem to
selvstændige, jevnbyrdige væsener, der foruden at elske hverandre ogsaa forstaa
hverandre, vil være ganske anderledes fuldt af glæde og lykke, end et forhold
235 saaledes som det nu ofte er, mellem to, der er saa forskjellige, at det er som de var
opdraget paa hver sin klode - netop derfor er det, vi fremsætter vore to
hovedfordringer: kvinder skal bli selvstændige, og mænd og kvinder skal lære at
forstaa hverandre. Garborg sagde nylig, at Adam længtes efter en Eva, han
kunde tale med - ogsaa ønskede han, at Eva var modtagelig for et
240 fornuftargument. At Adam længes efter en saadan Eva, det er det glædeligste, vi
kvindesagskvinder kan faa høre - men hvorledes skal Eva kunne bli saaledes,
uden at hun opdrages til selvstændighed og selvbevidsthed - naturgenier kan vi
da ikke være allesammen.

245 Og saa er der saa mange mindre ting, som vi, der arbejder for kvindesagen, maa
tænke paa og ta os af. Klædedragten f. eks. Er det ikke igrunden underligt - der
gaar vi skikkelige kvinder rundt omkring i alle civiliserte lande og efteraber
kritikløst alt det, som uanstændige kvinder i Paris har fundet paa? Og kan vi ikke
faa korsettet ud af verden, og kan vi ikke faa kvinders klædedragt saaledes
250 forandret og modificeret, at kvinder ikke hindres i arbeidet af sine klæder, saa er
det jo ikke muligt, at kvinderne kan naa frem til den dygtighed, de ellers efter
evner og anlæg kan være bestemte til. Her har mødrene en stor opgave: det er
dem, som maa begynde at reformere sine smaapigers klædedragt.

255 Der er saa mange kvinder, som tror, at de enten staar som modstandere eller
ialfald neutrale ligeoverfor kvindesagen. Og dog er der ikke en eneste kvinde,
som ikke bevidst eller ubevidst hindrer eller fremmer arbeidet for kvindernes
sag. Enhver kvinde, der ved sit væsen og hele sit liv vinder respekt for sig selv,
hun fremmer sagen. Og saadanne unge piger, paa hvem man ser, at det, de
260 tænker paa og er opfyldt af, det er, hvorledes de tar sig ud, især hvorledes de tar
sig ud ligeoverfor mænd, som tror, det er yndigt at ha et jaalet væsen, koketterer

med at drive paa sport f. eks. og hviner, hver gang de falder af skiene, især hvis der er mænd i nærheden - den slags unge piger, de gjør hvad de kan for at hindre
265 vor sags fremgang. Og saa er der igjen dem, som tror, at det er kvindesag, at kvinder lægger an paa at være saa utækkelige som muligt og efterabe mændene - men det skal de kvinder vide, at det er ikke ved saadanne ting, at kvindesagen fremmes, som at kvinder f. eks. lærer sig til at drikke drammer og røge tobak.

270 Naar vi nu siger, at det eneste, som kan fremme kvindernes sag, er bedre opdragelse og større udvikling, saa har vi ret i det - men vi har ogsaa ret, naar vi siger, at hvad kan det altsammen nytte, naar vi ikke faar stemmeret, den ret, uden hvilken alt hvad vi engang har vundet, kan tages fra os igjen. Ved at læse igjennem stortingsforhandlingerne om kvinders stemmeret ifjor vil vi se, hvor
275 stor fremgang sagen har havt i de sidste aar. Der er saa mange af de gamle indvendinger, som er forstummet, - vi hører ikke om værnepligten, ikke om farerne for politiken, ikke engang om kvindernes udygtighed. Nei, det er bare omhu altsammen. Alle erkjender helt og fuldt ud, at kvinden er et menneske - hun er bare et menneske, som maa være under mandens formynderskab, ellers
280 vil hun knuses i kampen - for det er en kamp nemlig. Og da vi har lov til at tro, at stortingets forhandlinger gir udtryk for, hvad der bor i hele folket, og at dygtigere og mere vægtige argumenter mod en sag ikke kan komme frem, end her blir udtalt, saa har jeg samlet de 3 hovedtaleres indvendinger og skal her gjengi dem ganske kortelig.

285 Hertzberg begynder med at si, at det er ikke mangel paa ridderlighed, som gjør, at han ikke vil indrømme kvinderne stemmeret - hvad ridderlighed angaar, mener han hverken at staa tilbage for den ærede komiteminoritet eller repræsentanten fra Bratsberg. Her viser H. straks, at han ikke har forstaaet os. Vi
290 har aldrig bedt om ridderlighed, vi har bedt om retfærdighed. Der er 2 sider ved kvindesagen, siger H. Først er der den, han kan kalde den økonomisk-social. Den bevægelse er gaaet ud fra det livssyn, som H. deler. Den erkjender det faktum, at en hel mængde kvinder hverken vilde ha noget at leve af eller noget at leve for, hvis de ikke fik lov at udføre enkelte af de arbeider, som mændene i
295 gamle dage havde monopol paa. De maa ha lov at arbeide f. eks. i skolens og fattigvæsenets tjeneste. Men saa ikke et skridt videre. Med andre ord - det som kvindesagen har vundet, det anerkjendes; deraf drar vi den trøst, at om 10 aar, naar mere er vundet, saa vil det bli anerkjendt. Men der er en anden side af kvindebevægelsen, siger H., som gaar ud af en anden livsanskuelse, en anskuelse,
300 som H. ikke deler og advarer imod. Det er ud af denne bevægelse, at kravet paa

stemmeret er fremkommet, og sammen med den kravet paa ægteskabets opløsning og de frie forbindelser, Vi opfordrer H. til at si, hvor Kvindesagsforeningen eller Kvindestemmeretsforeningen har udtalt sig for de
305 frie forbindelser. Og vi siger, det er haardt, at vi, som har maattet slaaes med bohemer, nu skal faa høre, at vi deler bohemens anskuelser. At gi kvinden stemmeret, mener H., vilde være at drage hende bort fra det kald, som kristendommen, naturen og historien har anvist hende. Læg mærke til det, det kommer frem om igjen og om igjen: for kvindesagens modstandere er det endnu
310 ikke gaaet op, at kvinderne er individer; kvinder er for dem bare hustruer og mødre - derfor taler de ogsaa bestandig om kvinden som et kollektiv. Smaapiger er vordende husmødre, kvinden er hustruen, moderen, ikke mennesket. - H. har alt glemt, hvad han dog i begyndelsen erkjendte, at der er en hel mængde kvinder i vort land, som ikke er gifte.

315 Heuch er ganske anderledes konsekvent end Hertzberg. Han negter kvindeemancipationens berettigelse helt igjennem. Hendes deltagelse i det politiske liv vilde saa langt fra være signalet til hendes frigjørelse, at det tvertimod vilde være signalet til hendes fornedrelse, til hjemmets forstyrrelse, familielivets opløsning og sædernes forfald. Naar vi kvinder mener noget andet, saa er det, fordi vi ikke skjønner det naturligvis. H. beviser af den hellige skrift, at kvinden skal være unddraget fra offentligheden og livet i den "Det er hende ikke tilstedet at herske over manden, men at være i stilhed". Dertil svarer vi Heuch: Skal vi bryde med udviklingen, skal vi ind igjen under hvert bogstav i
325 det gamle og nye testamente, saa skal H. gjøre begyndelsen. Intet menneske har her lov til vilkaarlig og egenmægtig at sætte grænsen og si: dette bogstav, denne sætning er brudt af udviklingen, dette hører med til det aandelige, men denne ikke. For jøderne var det vist altsammen lige aandeligt. Her er et enten - eller. Enten erkjender vi Guds aand for at være med i udviklingen, eller ogsaa skal
330 hvert bogstav i skriften adlydes. Skal vi kvinder tilbage igjen under den jødiske opfatning, saa skal Heuch det ogsaa. Saa siger vi til H: du skal ikke ha sko paa dine fødder, ikke sølv eller kobber i dit belte, du skal ikke ha mere end en kappe. Da har biskop Heuch ikke lov at spise blodpølse. Da maa biskop Heuch, naar der kommer rypesteg paa hans bord, først undersøge, om disse ryper er fanget i
335 snare eller ikke osv. osv. Biskop H. og alle andre præster maa først opfylde hvert bud i skriften, først da kan de faa lov at komme og kue kvinderne under bogstaven. Men vi maa ikke tro, at H. ikke sætter kvinderne høit. Vi tillægger hende den høieste betydning for det menneskelige samfundsliv, siger biskop H.; ja, vi siger, at samfundslivet kunde ikke tænkes at bestaa, dersom kvinden ikke

var til. Og deri gir vi H. ret. "Kvinden har en evne til at se det store i det smaa, til med takt at finde, hvad der kan og hvad der ikke kan gøres i ethvert givet øieblik, til med et eneste greb at se ind i selve tingens kjerne; hun har en følelsernes finhed og en stemningernes rigdom og en hengivenhedens evne, som manden mangler". Det var næsten for meget, sagde fanten, han fik en dukat. Saa prægtige vidste vi ikke, vi var; men hvis beskrivelsen passer paa os, tænk, hvad vi da maatte kunne udrette i samfundslivet, i politiken! Alene kvinden kan skabe et hjem, siger H. Der vilde naturligvis ikke bli hjem mere, hvis kvinder fik stemmeret. Og kvinden har brug for alle sine evner indenfor hjemmets døre, siger H. videre. Nei saamænd om hun har. For bare at nævne et eksempel: den felttogsplan, som Nordstaterne i Amerika fulgte under sidste krig var jo lagt af en kvinde. Kan man være vis paa, at de evner, hun dei" viste, vilde være kommet til anvendelse indenfor hjemmets døre? Og tør Heuch, der naturligvis som alle gode præster holder paa krigen, si, at det vilde ha været heldigt for denne kvindes fædreland, at den plan, hvorefter Nordstaterne seirede, ikke var kommet frem? Det er netop den ting, at der ikke har været brug for alle kvindernes evner indenfor hjemmet, som før i tiden gjorde en mængde kvinder til ulykkelige mennesker. Der gives ingen kvinde, siger Heuch, som ikke har evne til, hvis ikke emancipationen eller andre laster har gjort hende uduelig til at løse kvindens opgave - der findes ingen kvinde, som ikke har sans for og evne til at udfylde en plads i sit hjem. Det nytter ikke at svare H., at der jo er en mængde kvinder, som intet hjem har; H. bøier sig ikke for faktum. De skal ha et hjem, siger H, dermed er sagen afgjort. Saa faar vi vide, hvorledes de emanciperte kvinder er. "Hjemmets pligter er for dette slags kvinder en byrde -", "tal med emanciperede kvinder, læs deres skrifter og se - disse stakkels kvinder, hvor store de er blevne i verden, de har glemt sin egen opgave, hjemmets opgave, og de vidner om det derved, at de bilder sig ind, at det at være huslig, at være hjemmets velsignelse, det er ikke noget andet, end enhver kok eller skrædder kan gjøre dem efter. Det er for mig et bevis paa emancipationens fordærvelighed, at disse kvinder taler med foragt om den eneste opgave, som de er ene om i verden, og som ingen mand kan hjælpe dem med." Tænk om H. havde anvendt den simple retskaffenhed først at undersøge, hvad det er for slags foredrag og diskussioner, som har været holdt i Kvindesagsforeningen og saa havde bladet igjennem et par aargange af "Nylænde". Der vilde han til sin forundring ha fundet, at vi - blandt andre ting - har behandlet saadant som smaabørns pleie og opdragelse, køkkenstel og husstel i det hele, tjenestepigeforholdene, kvindens sundhed osv., og han vilde ikke ha fundet et eneste ord, som vidnede om foragt for det, Heuch mener er kvindens "eneste" opgave. - H. kan ikke tænke sig noget frygteligere

380 end at se sin egen moder i stortinget "Tænker eder den ærværdige med sin
stakkels fistelstemme udbrede sig med al den iver og fanatisme, som let griber
kvinden, om hvorvidt det var rimeligt at beholde konsulaterne i Wien og Rom!
Er jeg den eneste, som vilde ha flyet i rædsel fra salen, hvis man tænker sig sin
moder i en saadan situation?" Ja, vi har ikke alle af naturen faaet en vakker
385 stemme, men hvorfor Heuchs moder ikke skulde kunne ha sagt noget fornuftigt
om konsulatet i Rom, kan jeg ikke skjønne. Var hun blet valgt til
stortingsrepræsentant, vilde det naturligvis ha været, fordi vælgerne ansaa hende
for at ha de fornødne betingelser til at udfylde pladsen. "Selve sproget oprører
sig mod kvindeemancipationens tanke", siger H.; "Ullmann talte om købmand
390 Wilhelmine Hansen - manden Wilhelmine Hansen, er det ikke et monstrum?
Og vi læser hver dag om formand Wilhelmine Hansen. - Hvis H. bare havde
spurgt en filolog, vilde han ha faaet høre, at "mand" betyder det samme som
"menneske", og at vi taler om mennesket Wilhelmine Hansen, er vel ikke saa
farligt? Heuch ved, hvorledes den kvinde vil bli, som vil paata sig mands
395 gjerning "Hun bliver et vanskabt misfoster, hun bliver et neutrum, saaledes som
det er syn for sagen for den, der vil ha øine til at se med. I emancipationens
forjættede land, Amerika, gives der læger, som for ramme alvor paastaar, at der,
hvor kvinderne gennem et par slægtled har været emanciperede og gjort
mandens gjerning, der fremkommer der en steril kvindetype, som i mange
400 henseender varierer fra den ordinære kvindetype." Jeg har ogsaa hørt om den
type i Amerika, men jeg har rigtignok hørt, at mænd og kvinder var ligedan, og
jeg har hørt, at klimaet og det anspændte, urolige liv har faaet skylden for at ha
frembragt typen. Er kvinderne der sterile, kan umulig kvindeemancipationen ha
skylden af den simple grund, at arbeidet for kvindesagen, selv i Amerika, er saa
405 nyt, at kvinder endnu ikke gennem et par slægtled har udført mænds gjerning.
Det er snurrigt, at ikke H. har gjort det meget simple regnestykke. - H. "er
ingenlunde enig med dem, som af utilistiske hensyn mener at kunne forsvare til
en vis grad kvindens emancipation." Det er et hib til Hertzberg. Nei, ingen skal
kunne beskyldes H. for ikke i dette stykke at være konsekvent. Jeg har med egne
410 øren hørt H. si, at smaapiger ikke skulde gaa paa skole - vilde de lære noget,
kunde de be en hjemme om at læse med sig.

Slutningen af stortingsdebatten skiller sig i tone stærkt fra begyndelsen.
Modstanderne af kvinders stemmeret har ikke flere argumenter, og saa gjør de,
415 som folk saa ofte gjør, naar argumenterne slipper op, de griber til at bli sinte.
Hval glemmer rent de pene ord, han i begyndelsen brugte om kvinderne og er
saa uheldig, at han kommer til at si, da der er tale om at la sig skræmme fra at

handle efter sin overbevisning: "Om en saadan mand vilde jeg si: han er ikke
420 mand, han fortjener ikke navnet at mand; han er en kjærring! Han fortjener ikke
navn af kvinde engang". Der kan man se, paa hvilken plads han i virkeligheden
sætter kvinderne. Og Heuch sætter rent alle høflighedshensyn til side. Der sad
paa galleriet en række kvinder, af hvilke H. ganske vist kjendte de fleste, og saa
slutter han sin tale med at fortælle, at "kvindeemancipationens forfægtere de vil
425 være fri for alle hjemmets baand og alle autoritetens, - jeg fatter ikke ret,
hvorledes nogen kan mene, at emancipationens heltinder, disse redigerende,
debatterende, polemiserende, prædikende, omreisende kvinder kan ha hjerte
eller hoved tilbage for hjemmet og dets mangfoldige gjerning".

430 Som vi ser, er det bare skræmmebilleder og ikke en eneste reel indvending, som
fremkommer mod kvinders stemmeret. Kvinderne forstaar ikke sit eget bedste,
men vi - mændene - vi ved det. Der svares, som om det var smaabørn og ikke
voksne mennesker, der kom frem med et forlangende. Jeg for min part vilde
havt mere respekt for den mand, der traadte frem og sagde: "Vi har magten, og
435 vi gjør hvad vi vil. Det konvenerer os ikke at gi kvinderne stemmeret. Vi er
bange for, at ved en forandring vilde vor - mændenes - bekvemmelighed komme
til at lide". Et saadant svar vilde været brutalt, men det vilde være ærligt, for det
er deres hjertes mening.

440 Det, jeg har ønsket at faa frem idag, er:

at det, det først og fremst gjælder om, er at arbeide for at faa alle kvinder til at
forlange fuld frihed og faa alle mænd til at erkjende dette forlangendes
berettigelse,

445

og saa ved siden af arbeide for alle de praktiske ydre ting - først og fremst for
stemmeret, som dog tilsidst blir alpha og omega i kvindesagen.

Og naar vi ønsker og arbeider for, at kvindesagen maa gaa igjennem til seier, saa
450 er det for vor egen skyld og for mændenes skyld, og saa fordi vi har seet og
forstaaet, at kvindernes frigjørelse ikke er en sag for sig, men et led i den store
uvikling, at dens seier er en forberedelse til løsningen af de store opgaver, som
fremtiden faar at løse, at Gud ved at vække kvinderne til selvstændighed og til
arbeide forbereder det arbeide, som kun mænd og kvinder kan løse sammen -
455 arbeidet for at ophæve fattigdommen og nøden og elendigheden i verden og
arbeidet for at faa afskaffet krigen med alle dens rædsler.

460

Kilde

Nylænde. Tidsskrift, udg. af Norsk kvindesagssforening, 5te Aarg., Kristiania den 1ste september 1891, No. 17, s. 257-268.

465

Emner

Debatt, Innledning, Kvinner, Kvinnesak, Stemmerett, Storting

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/at-faa-menneskenes-sind-og-tanker-reformeret>

470

475

480

485

490

495